

”Alla har vi vår egen historia, men gör det oss till sämre människor?”

En praktikforskning av förändringar i livskvalitet bland
boende i ett 'housing first' kontext

Emilia Silfverberg
013 122 399
Helsingfors universitet
Handledare: Ilse Julkunen
Statsvetenskapliga
fakulteten
S 24 Praktikforskning i
Socialt arbete

Innehåll

1.	Inledning	3
	1.1 Forskningens syfte, målsättning och forskningsfrågan	5
2.	Praktikforskningens handlingsmiljö	5
3.	Teoretisk referensram och metod	
	3.1 Praktikforskningens karaktär	7
	3.2 Standpoint idén	8
	3.3 Livskvalitet som teoretisk referensram ”att ha, att älska, att vara”	9
4.	Material och analys	
	4.1 Intervjuer	11
	4.2 Aktörernas roller och position	13
	4.3 Analys av intervjuer	14
5.	De centrala forskningsresultaten	
	5.1 Vägarna till och från bostadslöshet	16
	5.2 Boendets inverkan i välfärden	21
	5.2.1 Att ha	22
	5.2.2 Att älska	23
	5.2.3 Att vara	26
6.	Sammanfattning	28
7.	Slutdiskussion	29
8.	Källor	

1. Inledning

”No siis joo koska se asunnottomuus oli mulle aika, aika vitun kova juttu.[haastattelija: Mm] Koska, mä en aina päässy sinne asuntolaan yöks vaikka... Mä jouduin nukkuu rapuis- sa ja mul oli kylmä kyl kans myös...//Että mä olin tosi huonos kunnossa ku mul ei ollut kämppää.[haastattelija: Niih] Ku ei päässy edes aina pesulle käymään tai söin huonosti enkä saanu mitään lääkkeit hankittuu...// Jooh, ku oli voimat lopussa niin tota, sit se moti- vaation puute. Kyl mä välillä yritin.[haastattelija: Niin] Tai siis alus mä en jaksanu yrittää, mut sitte tota mä tajusin, että mun on pakko yrittää.”

Så här berättar en av de intervjuade boende på det Finska Blåbandsförbundets enhet Halvvägshemet Sahapuisto om sin tid som bostadslös. I Finland har man sedan 1980-talet försökt att avskaffa bostadslöshet genom olika socialpolitiska handlingsprogram. Sedan dess uppskattar man att bostadslösheten har sjunkit med ungefär 10000 personer. Enligt den senaste statistiken över bostadslöshet från november 2011 fanns det fortfarande 7606 ensamma bostadslösa och 423 bostadslösa familjer i landet. Av dessa vistas uppskattningsvis 60 % i huvudstadsregionen. I Vanda vistades uppskattningsvis 550 bostadslösa. (ARA 2012, 2) I dag riktas fokus på bland annat långtidsbostadslöshet i och med Miljöministeriets handlingsprogram att avskaffa långtidsbostadslösheten i landet tills år 2015. Av de 7606 bostadslösa var uppskattningsvis 2835 långtidsbostadslösa, vilket innebär 37 % av alla ensamma bostadslösa (ARA 2012, 3).

ARA, Finansierings- och utvecklingscentralen för boende, definierar långtidsbostadslöshet på följande sätt: *”En långtidsbostadslös är en person vars bostadslöshet på grund av sociala eller hälsomässiga skäl har dragit ut på tiden eller hotar dra ut på tiden i över ett år, eller en person som har varit bostadslös upprepade gånger under de tre senaste åren.”* (ARA) Långtidsbostadslöshet definieras alltså inte nödvändigtvis på basen av bostadslöshetsperiodens längd. I stället handlar det snarare om olika sociala-, ekonomiska- och hälsoproblem, vilka är inflätade i varandra på komplicerade sätt och bidrar till att sedvanliga lösningar på bostadslöshet inte alltid löser långtidsbostadslösas bostadsproblem. Därför har långtidsbostadslösa också kallats för den *”hårda kärnan”* bland bostadslösa. (Nimi ovesa)

I och med det nya handlingsprogrammet att avskaffa långtidsbostadslöshet tills år 2015 har man ändå tagit i bruk nya metoder genom vilka man ämnar att tackla problemet. Hannele Tainio och Peter Fredriksson (2009) skriver om ett skifte från den traditionella trappstegsmodellen till housing first modellen. Trappstegsmodellen bygger på tanken att klienten genomgår olika etapper i någon form av rehabilitering för att till sist, beroende på klientens individuella framgångar i rehabiliteringen, flytta i en egen lägenhet. I housing first-modellen är ideologin något omvänd; eget hem är inte en belöning av lyckad rehabilitering, utan ses som en förutsättning för att individen ska kunna ta i tu med de andra problemen. Därför löser man i första hand bostadssituationen. (Tainio & Fredriksson 2009)

I samband med lösningsmodeller som utgår ifrån att rehabilitering föregår bostad pratar man om en individorienterad syn på bostadslöshet som socialt problem. Housing first – modellen placerar sig antagligen närmare en samhällsorienterad syn på bostadslöshet som socialt problem. (jmf. Swärd & Rundquist 2000, 19). Ideologin härstammar från Amerika och är ändå relativt ny i Finland. Hurdana innebörden och följder tillämpandet av ideologin får i finska omständigheter är något som forskare utreder som bäst. Det finns ändå för- och nackdelar med båda modellerna. Hurdana innebörder och följder modellen får i Finland är något som forskarna håller på att undersöka i forskningsprogrammet ”Pitkääikaisasunnottomuus ja Asunto ensin-periaatteen soveltaminen Suomessa”.

Den här studien är en praktikforskning om upplevelser av förändringar i livskvalitet bland boende i Halvvägshemmet Sahapuisto där housing first-modellen utöva i relativt renodlat. Jag tillbringade två månader i Sahapuisto under våren 2012, för att bekanta mig med verksamheten och de boende. I slutet av sommaren 2012 gjorde jag sju intervjuer med de boende, vilka fungerar som underlag för analysen av förändringar i livskvalitet. I studien har jag utnyttjat standpoint idén, vars syfte är att öka kunskap om maktförhållanden i samhället genom att skapa ett fotfäste åt brukarna i de diskurser som formar deras liv. Dessutom har jag utgått från Erik Allardts teori om livskvalitet. I kapitel tre redogör jag för handlingsmiljön. I Kapitel fyra redogör jag för de teoretiska och metodologiska valen. I kapitel fem beskriver jag forskningsmaterialet och analysens gång. I kapitel sex precenterar jag analysen. I kapitel sju gör jag en sammanfattning om studien. I kapitel sju diskuterar jag studien.

1.1 Forskningens syfte, målsättning och forskningsfrågan

Syftet med studien är att reda ut de intervjuade boendes standpoint i den diskurs där man pratar om marginaliserade långtidsbostadslösa och har tagit i bruk housing first-modellen för att få bukt på bostadslöshetsproblematiken. I diskursen utgår man från att bostad är en förutsättning för att resten av livssituationen ska förbättras. Dessutom ingår det i diskursen att den här sortens arrangemang är riktade till vissa specifika grupper i samhället som av en eller annan orsak inte har klarat av att binda sig till de sedvanliga tjänsterna för bostadslösa. Man pratar om människor med mångdimensionella sociala, fysiska och psykiska problem som ofta är invirade i varandra. Tanken med den här studien är att synliggöra röster bland de människor som använder dessa tjänster och inkludera även deras standpoint i diskursen. Genom att lyfta fram de boendes upplevelser av sin egen ställning i relation till samhället kan man berika den diskurs som nu formar samhället. Min forskningsfråga är följande:

Hur berättar de intervjuade boende om upplevelser av förändrad livskvalitet i och med att de fått tillgång till lägenhet genom housing first – strategin har inverkat i deras livskvalitet?

2. Praktikforskningens handlingsmiljö

Studien har utförts vid Puolimatkankoti Sahapuisto, som ligger i Råtorp i västra Vanda. Verksamheten drivs av det finska Blåbandsförbundet, som har köpt 54/55 lägenheter, vilka är ämnade åt bostadslösa Vandabor. Huset är i tre våningar och har tre ingångar. En av lägenheterna fungerar som dagcentral och en som kontorsutrymme. Dessutom är en av lägenheterna i varje trappa bosatt av sociala gårdskarlar. Allt som allt finns det alltså 49/50 mindre lägenheter åt de boende. Ett fåtal lägenheter i huset var fortfarande privatägda vid tiden då studien tog plats. Dessutom är Sahapuisto en del av ett större husbolag där lägenheterna i de omringande husen är privatägda. Verksamheten i Sahapuisto har startat i juni 2009. Tjänsterna köps av vuxenheten för socialt arbete vid Vanda stad, som betalar en serviceavgift på 17,40 euro/boende/dygn. Sahapuisto gör också samarbete med den rehabiliterande boendeservicen vid Vanda stad, men säljer inte sina tjänster dit eftersom deras rusmedelpolitik skiljer åt sig.

När studien utfördes bestod personalen vid Sahapuisto av en chef, 2-3 fastanställda handledare och tre sociala gårdskarlar. Chefen för Sahapuisto hade nyligen bytts ut och verksamheten drevs ännu under studiens gång i viss mån parallellt av både den nya och den gamla chefen. På vardagar jobbar det allt

från en (1) till fyra (4) personer mellan klo.07.00 och klo.20.00. Då får de boende handledning av olika slag. Handledningens andel beror på de boendes individuella stödbehov. Under natten och veckosluten upprätthåller de sociala gårdskarlarna ordningen i huset exempelvis genom att ingripa i eventuella oroligheter eller öppna dörrar åt boende som låst ut sig. De sociala gårdskarlarna har ändå sin huvudsakliga sysselsättning utanför Sahapuisto.

Verksamheten vid Sahapuisto utgår från den så kallade 'housing first'-principen. Det här kommer i uttryck på olika sätt i verksamheten. Enbart bostadslöshet räcker inte som en förutsättning för att få en bostad vid Sahapuisto. Den bostadslösa bör dessutom ha ett missbruksproblem vid sidan om bostadslöshetsproblematiken. Om den bostadslösa inte har ett missbruksproblem eller om hen önskar att gå i rehabilitering för att bli kvitt med missbruket försöker staden eller det finska Blåbandsförbundet lösa bostadslöshetsproblematiken genom andra lösningar. Boendet vid Sahapuisto är inte heller rusmedelsfritt. De boende får alltså använda rusmedel i sina lägenheter. Handledningen ämnar i första hand att fungera som stöd för att de boende ska få kontroll över sitt liv så att de boende inte riskerar att förlora bostaden. Rehabilitering av missbruksproblem ligger alltså inte i centrum av arbetet. Om missbruket på ett eller annat sätt ändå äventyrar boendet kan personalen ingripa också i missbruket. Ingripandet kan ske till exempel genom att göra upp ett avtal om rusmedelsfritt boende för en viss period då situationen följs upp eller genom att handleda den boende till tjänster inom missbrukarvården. Om missbruket blir ett uppenbart hot för fysisk eller psykisk hälsa vägleder personalen också i mån av möjlighet den boende till tjänster inom missbrukarvården eller hälsovården. Rusmedel är ändå en synlig del av vardagen vid Sahapuisto.

Personalen vid Sahapuisto ansvarar själv för valet av hyresgäster. Vuxenheten för socialt arbete och olika anstalter kan rekommendera nya hyresgäster eller också kan bostadslösa ansöka om bostad på egen hand. Det finska Blåbandsförbundet gör även uppsökande arbete bland bostadslösa på gatan och en del hyresgäster hittar vägen till Sahapuisto den vägen. Först intervjuar personalen den sökande och gör en bedömning om housing first modellen lämpar sig för den sökande. När beslutet är gjort skriver nya hyresgäster under ett hyreskontrakt. Då kategoriseras personen inte längre som bostadslös. I början är hyreskontraktet tidsbestämt och om allting går väl får hyresgästen till sist ett hyreskontrakt som är giltigt tillsvidare. Hyresavtalet kan hävas om en boende upprepade gånger lämnar hyran obetald eller använder våld. I praktiken har inget hyreskontrakt hävts för att hyran skulle ha varit obetald.

Utöver handledning som stöd för att de boende ska få kontroll över sina liv finns det också möjlighet till olika verksamheter vid Sahapuisto mot ett officiellt icke-beskattningsbart arvode, som betalas kontant mot ett kassakvitto. Arvodet inverkar inte i eventuella stöd som den boende får. De boende driver exempelvis själva verksamheten i dagcentralen, där turerna är indelade i morgon- och kvällsturer. Eller också kan man hjälpa till med olika slags sysslor ute på gården eller i lägenheterna och byggnaden. För att få arvodet ska den boende vara nykter när uppdraget sköts. Det här följer man upp genom att de boende blåser i alkometer både före och efter uppdraget. Den här verksamheten är fullkomligt frivillig och tanken är att den ska stöda boende att kontrollera sitt missbruk. Ideologiskt kan sådan verksamhet liknas vid olika empowering modeller.

Det som förenar de boende när de söker en lägenhet i Sahapuisto är bostadslöshet (eller en uppenbar risk att bli bostadslös) och ett missbruksproblem. Utöver det bildar de boende en väldigt heterogen grupp. Åldern bland de boende varierar från unga vuxna till äldre. Missbruksproblematiken kan gälla missbruk av alkohol, missbruk av narkotika eller blandmissbruk. Längden av bostadslöshet kan variera från risken att bli bostadslös till flera år av kontinuerlig bostadslöshet. De boende kan ha flyttat in till Sahapuisto från gatan, pappersinsamlingen, tält, fängelse, olika anstalter, härbärgen eller direkt efter att ha blivit vräkta från eget hem. (Socca; diskussioner med personalen vid Sahapuisto; diskussioner med de boende)

3. Teoretisk referensram och metod

3.1. Praktikforskningens karaktär

Det finns ingen entydig definition på vad praktikforskning är, eftersom det alltid är kontextuellt bundet och kan utnyttja ett flertal olika datainsamlings- och analysmetoder, samt utgå från ett flertal olika teoribildningar inom olika discipliner (Saurama & Julkunen 2009; Julkunen 2011). Det är alltså inte frågan om någon enhetlig metod eller teori. I stället definierar Erja Saurama och Ilse Julkunen (2009, 306-307) praktikforskningen generellt som ett *paradigm* eller en *kultur för kunskapsproduktion*, där kunskapen produceras i olika samtida och överlappande processer genom att föra dialog mellan praktik och vetenskap.

Julkunen (2011, 68-70) gör vidare skillnad mellan fyra olika modeller inom praktikforskningen: den praktikerorienterade modellen (*the practioner-orientated PR model*), den metodorienterade modellen

(*the method-orientated PR model*), den generativa modellen (*the generative PR model*) och den demokratiska modellen (*the democratic PR model*). Grovt generaliserat har de tre förstnämnda modellerna på olika sätt direkta kopplingar till att utveckla de konkreta praktikerna och lyfta fram kunskapen (också) bland arbetstagarna, emedan den demokratiska modellen utnyttjar bottom-up strategier för att konstruera ny kunskap med syftet att befria brukarna genom maktmobilisering (jmf. Julkunen 2011, 68-69). Studiens epistemiska eller kunskapsteoretiska intressen avgör vilken modell praktikforskningen utgår ifrån (Saurama & Julkunen 2009, 300). Den här studiens epistemiska intresse följer idén om standpoint teorin, enligt vilken kunskap om maktstrukturer i samhället kan nås genom att granska relationen mellan marginalen och dess centrum inifrån den sociala verklighet där livsvillkoren för underordnade grupper realiseras i deras vardag. Ökad medvetenhet om maktstrukturer underlättar underordnade gruppers emancipation, men bidrar också med ny kunskap om samhällets strukturer åt överordnade grupper. (se t.ex. Swigonski 1994; se vidare följande kapitel). Följaktligen utgår den här praktikforskningen från den demokratiska modellen. Samtidigt binder jag mig till att synliggöra erfarenheter och kunskap bland de röster som vanligtvis hamnar i marginalen, vilket är en av premisserna för praktikforskning som en kultur för kunskapsproduktion (jmf. Julkunen & Saurama 2009, 304).

3.2 Standpoint idén

Den feministiska standpoint teorin har sina rötter i den kritiska feministiska teoribildningen och den marxistiska analysen. Idén började utvecklas av sociologen Dorothy Smith och statsvetaren Nancy Hartsock under 1970- och 1980- talen för att synliggöra ojämna maktstrukturer i samhället. Den marxistiska analysens redogörelse om klass - samhället gav upphov till att ifrågasätta utifrån vems kunskap och erfarenheter de diskurser som styr människornas livsvillkor har formats. Smith och Hartsock argumenterade att diskurserna var producerade enbart av privilegierade individer och utifrån deras ställning i samhället. De överordnade grupperna kan i sin tur inte förstå livsvillkoren bland underordnade grupper. Följaktligen realiseras följderna av diskurserna på ogynnsamma sätt i de underordnade gruppernas vardag. (Harding 2004)

Sandra Harding (2004, 31-32) summerar fyra viktiga leden i standpoint teorin. Kunskapen produceras enligt bottom up - modellen, det vill säga studerandet börjar från enskilda individers liv som tillhör underordnade grupper för att sedan fortsätta genom att dra paralleller till olika maktstrukturer som

upprätthåller förtryck i samhällsordningen. I och med att man studerar samhället utifrån de underordnade gruppernas upplevelser av sitt liv kan man få en distinkt insyn i hur hierarkiska sociala strukturer fungerar. Det räcker ändå inte enbart med att rapportera det som intervjupersonerna säger, eftersom underordnade grupper lätt tar förgivet den dominerande gruppens framställningar. Därför kan det vara bra att ty sig även till annat material i analysen. Slutligen handlar standpoint idén mera om gruppmedvetande än individmedvetande, eftersom underordnade grupper måste få kännedom om att de är underordnade för att de tillhör en grupp, inte för deras personliga egenskaper. (Harding 2004, 31-32)

Standpoint teorin är ingen enhetlig metod eller teori. Idén har kopplingar till såväl politisk strategi, forskningsmetodik, teoribildning, epistemologi, som normativ socialvetenskaplig teoribildning och naturvetenskaplig teoribildning. Det kan alltså utnyttjas i forskning som en vetenskapsfilosofi, en epistemologi och en metod för forskning. Genom att ställa studieobjektet i en subjektposition i undersökningar kritiserade man också den positivistiska synen som den ända rätta metoden för kunskapsproduktion. (Harding 2004, 1-3, 5-6).

Enligt Mary E. Swigonski (2004) lämpar sig idén med standpoint theory väl i forskning inom socialt arbete, eftersom den positivistiska synen om objektiv och värdefri kunskapsproduktion ofta är problematisk för socialvetenskaperna. Det här hänger också samman med att den praktiska verksamheten redan utgår från värdeladdade etiska koder. Även om standpoint theory ursprungligen utvecklades för att visa ojämna maktstrukturer mellan män och kvinnor (jmf. Harding 2004), kan den tillämpas i forskning med vilka som helst för marginella grupper. I praktiken är utgångspunkterna ändå de samma. Marginella grupper upplever den sociala verkligheten på två olika plan: utifrån upplevelser av deras sociala verklighet och genom insyn i den dominanta synen av den sociala verkligheten. Swigonski skriver om en ”*dubbla syn*”, som också fungerar som en överlevnadsstrategi. Samtidigt kan frambringandet av de marginella gruppernas syn utvidga kunskapen om den sociala verkligheten. Att hämta fram kunskap genom de marginella gruppernas perspektiv kan utvidga – inte enbart deras förståelse - utan även vår förståelse av olika samhälleliga strukturer och maktförhållanden. (Swigonski 2004)

3.3 Livskvalitet: ”att ha, att älska, att vara”

Jag har valt att använda Erik Allardts (1975) klassiska teori ”Att ha, att älska, att vara” om välfärd som en vid teoretisk referensram eller ett verktyg för att stöda analysen av upplevelser i förändrad

livskvalitet. Allardt har ett brett perspektiv på begreppet välfärd i och med att han inkluderar både materiella resurser (levnadsnivå) och behov som definieras i termer av sociala relationer till andra människor, samhället och naturen (livskvalitet) i begreppet. Välfärd definieras Allardt (1975, 17) grovt som ”ett tillstånd, där människorna har möjlighet att få sina behov tillfredsställda”. Allardt påpekar ändå att välfärd inte är enbart ett uttryck för vad människan behöver, utan också ett uttryck för värden som anknyter till sociala samhällsliga strukturer. Därför är det i samhällsanalyser viktigt att anknyta analysen både till individens behov och till samhällets strukturer. Det bör ännu påpekas att Allardts välfärdsanalys utgår i första hand från en objektiv syn på välfärd och lämnar således utanför subjektiva flyktiga förnimmelser av lycka och missär. (Allardt 1975, 7 – 8, 17, 20, 21-22, 23) De olika kategorierna av välfärd har Allardt betecknat som tre olika kategorier: att ha, att älska, att vara. Till följande ska jag beskriva noggrannare vad innehållet i kategorierna är.

Att ha

Behoven i den här kategorin är grundläggande materiella behov och är ett uttryck för människans objektiva levnadsnivå. En låg värdeuppfyllelse i den här kategorin kan inverka i människans hela beteende. För att ”ha”-värden ska realiseras krävs social planering. Exempel på behov i den här kategorin är tillräcklig inkomst, bostadsstandard, sysselsättning, hälsa och utbildning.

Att älska

Behoven i den här kategorin uttrycker människans grundläggande behov av solidaritet, kompanjonskap och tillhörighet i olika nätverk av sociala relationer. Det handlar alltså om individens relation till andra människor. I bästa fall kan relationerna bildas till gemenskap. Allardt påpekar ändå att gemenskap inte är ett helt oproblematiskt begrepp. Å ena sidan innebär gemenskap ofta att en del blir utanför, å andra sidan kan små stängda gemenskap med stark inbördes solidaritet bli problematiska. Därför uppmanar Allardt att också ta reda på hurdana gemenskaper ger människan det bästa stödet. För att ”älska”-värden ska uppfyllas krävs det också spontana processer. Allardt nämner som exempel grannskapsrelationer, lokala gemenskap, familjegemenskap och vänskapsförbindelser. (Allardt 1975, 30-31)

Att vara

Behoven i den här kategorin uttrycker behov av personlig utveckling eller självaktualisering. Det handlar ändå inte om individens prestationer eller bedrifter, utan beskriver snarare relationen mellan

individen och samhället eller det sociala systemet. Relationen mellan individen och samhället ska ändå inte förstås som gemenskap(jfr. att älska). Allardt förtydligar betydelsen av självaktualisering genom att beskriva det som motsats till allientation. Som exempel för vara - behov räknar Allardt upp: att individen blir beaktad som person, att individen åtnjuter anseende eller prestige, att individen har möjlighet till sociala och privata aktiviteter (arbete, men också fritid) och att individen har politiska resurser. Med politiska resurser hänvisar Allardt speciellt möjlighet att påverka sådant som berör direkt individens personliga liv. (Allardt 1975, 33-35)

4. Material och analys

4.1 Intervju

I planeringsskedet funderade jag mellan att samla in mitt empiriska material med hjälp av fokusgruppintervjuer eller enskilda intervjuer med de boende. Efter att ha träffat personalen vid boendet och diskuterat saken med dem beslöt jag mig att göra enskilda intervjuer. Risken med fokusgruppintervjuer kunde vara att alla inte ville berätta om sina erfarenheter och tankar på ett djupare plan med andra boende närvarande.

Jag planerade ändå att träffa de boende i grupp och diskutera forskningen samt planera intervjufrågorna tillsammans med dem. När fältperioden kom igång bad jag de boende att samlas för att diskutera forskningen. Rätt fort fick jag märka att mitt tillvägagångssätt att närma mig de boende var fel. Jag hade inte hunnit bekanta mig med de boende och de hade inte hunnit bekanta sig med mig. Jag slojade tanken om gruppdiskussioner och började i stället att tillbringa tid vid dagcentret, där vi kunde bekanta oss i en ledig stämning. Det visade sig vara ett mycket bättre sätt att gå till väga, eftersom jag då också kunde observera de boende i deras naturliga omgivning och diskussionerna uppstod spontant.

Så småningom började jag forma en bild av vad som var viktigt åt de boende. Under min fältperiod ordnades det också öppna dörrars dag vid boendet. Då föreslog chefen för Sahapuisto att jag skulle göra plakat med aforismer eller tankar om tiden innan bostadslöshet, tiden vid Sahapuisto och framtiden tillsammans med de boende. Deltagandet var frivilligt och till sist hade jag samlat in en hel del tankar av de boende. Jag kategoriserade tankarna enligt hur positivt eller negativt man såg på de olika tiderna och gjorde en färganalys av dem till plakaten. Från tankarna på de här plakaten, diskussionerna med de boende, observationerna av de boende och personalen, samt en del aktuella händelser fick jag ledtrådar till mina intervjufrågor.

I intervjuerna höll jag kvar de övergripande teman om dåtid, nutid och framtid. Jag gjorde allt som allt sju intervjuer, varav två gjordes med kvinnor och fem gjordes med män. Åldern bland de intervjuade varierade från ung vuxen till äldre medelålder. Längsta intervjun varade i 1 h 40 min och den kortaste intervjun varade i 38 min och 09 s. Jag bandade in intervjuerna med de boendes godkännande. Fem intervjuer tog plats i de boendes egna lägenheter, emedan två tog plats i ett tyst rum vid dagcentret. Innan intervjuerna började berättade jag ännu kort om intervjuerna och visade ett kontrakt som de intervjuade fick skriva under efter intervjun om de godkände att intervjumaterialet användes i studien. Jag poängterade att alla intervjuade fick tacka nej till deltagandet ännu efter intervjun. Alla intervjuerpersoner skrev under kontraktet efter intervjun.

Intervjuerna var till sin natur mera likt diskussioner och jag höll mig i genomsnitt inte strikt till de stödfrågor jag hade under de olika teman. Intervjuerna var ledigast med de intervjuerpersoner som jag hade lärt mig att känna mig bättre. I en av intervjuerna hade jag tydligare positionen som intervjuare som ställer frågor. I genomsnitt berättade de intervjuade väldigt rikligt om sina liv och erfarenheter. Ibland kom det så mycket prat på så kort tid att man märkte tydligt att de intervjuade hade berättat samma berättelser många gånger innan. Nån av intervjuerpersonerna uppgav också att de hade deltagit i intervjuer tidigare. Ibland märkte jag att intervjuerpersonerna ville berätta sådan som de tänkte sig att jag som intervjuade förväntade mig eller ville att skulle sägas.

Eftersom användning av rusmedel inte är förbjudet i Sahapuisto, hamnade jag fundera hur jag skulle lösa situationen med rusmedel i intervjuerna. Under fältperioden deltog jag och observerade alla som jag kom i kontakt med vare sig de var berusade eller inte. Där såg jag inte rusmedel som ett etiskt problem, eftersom planen var att utforska deras vardag. I intervjusituationen såg jag ändå något annorlunda på rusmedelsfrågan. Jag ville att de intervjuade var fullt medvetna om vad de berättade och kunde komma ihåg vad de sagt efteråt. Helt praktiskt kunde det också ha varit svårt att hålla inom teman ifall en intervjuerpersonen hade varit väldigt berusad. Jag blåste inte de intervjuade innan intervjuerna, men gjorde en egen evaluering om hur nyktra de var. Fyra av sju intervjuerpersoner var nyktra vid intervjun. Två uppgav sig ha druckit en öl eller hade en öl att dricka under intervjun. Om intervjuerpersonen använde något annat än alkohol var det svårare att avgöra hur nykter personen var. En gång hamnade jag flytta intervjun till en annan dag för att intervjuerpersonen var berusad. Några intervjuer blev inte av för att jag inte fick tag på intervjuerpersonerna vid intervjutillfället, men jag ersatte dem med andra intervjuerpersoner.

4.2 Aktörernas roller och position

De olika aktörerna som jag i huvudsak kom i kontakt med under studiens gång var de boende och personalen vid Sahapuisto. Jag deltog också i några möten med exempelvis Vanda stads tjänstemän, men de var flyktiga möten som jag begränsar ut ur det här studiematerialet.

Min uppgift var att reda ut de boendes upplevelser av förändrad livskvalitet, vilket betyder att personalen blir en bisak i den här studien. De hade ändå en viktig roll i studien i och med att de bidrog med mycket information om verksamheten och metoderna. De berättade också ur sitt perspektiv och sina erfarenheter vad som var positivt och vad som var problematiskt med boendet. Jag hade ibland långa diskussioner med personalen och kunde bolla olika tankar med dem. De fungerade också i början som ett medel för mig att komma i kontakt med de boende. Dessutom var det fruktbart för studien att observera kontakten mellan personalen och de boende. Fältperioden kunde också bli ganska intensiv ibland och då var det skönt att ta en andningspaus och umgås lite med personalen.

Innan jag började fältperioden hade jag bestämt mig att försöka gå till Sahapuisto så öppensinnat som möjligt. Jag valde att inte ansöka om tillgång till något dokumenterad material av de boende för att kunna bekanta mig med de boende utgående från vad de ville berätta åt mig av sig själva och sina liv. Tanken var att genomföra studien på de boendes villkor. Jag visste ändå inte riktigt vad jag skulle förvänta mig och hur min roll skulle formas vid enheten.

Min roll under fältperioden började formas genom att pröva mig fram och ibland också dra gränser. Speciellt i början trodde många av de boende att jag arbetade på enheten som handledare och bad mig att hjälpa till med att exempelvis faxa papper till socialbyrån. Jag förklarade att jag inte var personal och handledde de boende till personalen i stället för att själv ta i tu med de praktiska sakerna. I början av fältperioden deltog jag också i så kallade husrundor, som personalen gjorde i alla lägenheter för att kolla att allting var i sin ordning. Det fungerade som ett bra tillfälle att presentera mig själv till de boende. Jag gick ändå inte själv in i lägenheten om inte den boende bjöd in mig självmant. Det var viktigt för mig att respektera deras privatliv. Ibland blev jag inbjuden och ibland inte.

Frågor kring tystnadsplikt var något som jag hamnade fundera på upprepade gånger. Grundprincipen var naturligtvis att inte berätta de privata saker som de boende anförlät mig med vidare åt varken andra boende eller personal. Det uppstod ändå några få situationer då jag blev tvungen att överväga bryta tystnadsplikten. Den ena gången diskuterade jag saken med den boende och fick låv att berätta vidare

om hens självdestruktiva tankar. Jag var orolig över den boende, men kunde samtidigt inte i den positionen fungera som hjälpen. Den andra gången evaluerade jag situationen som sådan att jag bröt tystnadsplikten utan att först diskutera saken med den boende. Jag steg ut ur min roll som praktikforskarpraktikant och närmade mig mera rollen av en arbetare som gör en riskevaluering. Jag uppskattade risken som tillräckligt stor för att bryta tystnadsplikten. Samtidigt kändes det som ett misslyckande från min sida som en praktikforskarpraktikant. Efter den här gången påpekade jag alltid skilt när en boende ville diskutera privat med mig om det skulle komma fram något i berättelsen som väcker akut oro så berättar jag det vidare åt personalen. Det uppstod ändå inte flera sådana situationer.

Min roll kunde beskrivas som deltagande och observerande. Jag observerade vad de boende om diskuterade med varandra, hurdana människorelationer där fanns mellan de olika aktörerna, hurdan stämningen var osv. Jag deltog också i diskussionerna. Oftast diskuterade vi sådant som de boende själva hämtade fram om boendet, politik, jämlikhet eller bara väder och vind. Några gånger hittade vi på något att göra, som att gå ut på promenad eller spela spel. Ibland satt jag tillsammans med ett gäng medelålders män vid en lägereld i skogen och lyssnade dem berätta om hur de hade mötts och vad de hade gjort. De flesta boenden som jag kom i kontakt med tog mig med i gemenskapen och välkommandet var väldigt varmt. Om jag inte hade sett en boende på länge kunde hen komma och krama mig och säga att ”mä luulin jo, että sä olit jättänyt meidän yhteisön”. Jag var ändå inte en av dem, varje dag åkte jag hem kring klockan 15, lämnade boendet bakom mig och fortsatte med min vardag i min verklighet.

4.3 Analysen

Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander och Matti Hyvärinen (2010, 9) beskriver träffande hur det färdiga intervjumaterialet kan te sig helt främmande till en början. Det här beror ändå på att man inte har ställt sina forskningsfrågor direkt i intervjusituationen. För att nå svaren till forskningsfrågorna måste man först arbeta med materialet i olika etapper. De olika etapperna är att bekanta sig med materialet, koda materialet genom att ordna och kategorisera det, samt analysera, tolka och diskutera med materialet. De olika arbetsskederna sammanfaller delvis med varandra. Det man hittar i materialet styrs av de perspektiv och forskningsfrågor man har valt. (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 9-11, 12) Jag började bekanta mig närmare med materialet genom att transkribera materialet ord för ord. Eftersom forskningsfrågor innehåller ett jämförande perspektiv mellan dåtid och nutid beslöt jag mig att först tematisera materialet enligt den kronologiska ordningen i tiden före Sahapuisto och livet vid Sahapuisto. Oftast var det lätt att hitta rätt på rätt tema, men ibland hoppade de olika teman mycket i materialet och ibland kunde ett och samma stycke innehålla två olika teman. Jag svärtade de olika teman med hjälp av

olika färger och öppnade en ny mapp åt vardera temat.

När jag började granska temat innan Sahapuisto kom jag i kontakt med etiska problem gällande de boendes anonymitet i det slutliga resultatet. Det kändes viktigt att rapportera om de boendes bakgrund. Samtidigt visste jag att det skulle bli svårt att rapportera om den utan att gemenskapen vid Sahapuisto skulle veta vem det är frågan om. Jag beslöt mig för att det är viktigt att få de boendes berättelser med i studien. Jag gjorde en sammanfattning på en A4 av varje berättelse och började leta efter likheter och olikheter i berättelserna. Det började urskiljas två olika typer av berättelser från tiden innan Sahapuisto. Den ena typen av berättelser karaktäriserades av starka band till samhällliga institutioner och den andra typen av berättelser karaktäriserades av lösryckhet från de samhällliga institutionerna redan i tidig ålder. De här berättelserna har jag rapporterat om i kapitel 8.1 "Vägarna till bostadslöshet".

I kapitel 8.2.1-8.2.3 presenterar jag de olika kategorierna som belyser förändringar i de boendes livskvalitet. Jag började igen med att läsa intervjuerna. Sedan började jag leta fram uttalanden som berättade något om intervjupersonens relation till vänner, gemenskapen, lokala gemenskapen och samhället. Dessutom letade jag efter uttalanden som direkt eller indirekt berättade om förbättringar eller försämringar i livskvalitet. Här använde jag mig som hjälp de övergripande kategorier som finns i Allardts teori om livskvalitet: "att ha", "att älska" och "att vara". Jag använde ändå kategorierna ganska löst vid det här skedet och formade underkategorier enligt vad som lämpade sig bättre i den kontext som studien är gjord i. Det här var mycket svårare än att tematisera bakgrunden. Flera av satserna hade passat under flera kategorier, eftersom en och samma mening kunde innehålla prat exempelvis om både gemenskap och upplevelsen av att bli beaktad som människa. Jag gjorde upp tabeller där jag samlade in några centrala ord från de svärtade satserna. De här grupperade jag sedan enligt större teman, vilka platsade under de tre huvudkategorierna.

5 De centrala forskningsresultaten

I det här kapitlet presenterar jag de centrala forskningsresultaten. För att få ett jämförande perspektiv i studien börjar jag med att presentera berättelserna från tiden innan bostadslöshet, vägarna till bostadslöshet och hur de boende hittade till Sahapuisto. Det här gör jag i kapitel "vägarna till och från bostadslöshet". Sedan övergår jag till att presentera de förändringar i välfärden som de boende hämtar fram. Till sist presenterar jag ännu hur de boende ser på sin framtid.

5.1 Vägarna till och från bostadslöshet

Berättelserna som följer vägarna till bostadslöshet och vägarna till Sahapuisto struktureras i huvudsak kring olika betydelsefulla händelser som beskriver och/ eller förklarar olika vändpunkter i livet. Å andra sidan hoppar handlingen mellan olika perioder i livet, när de intervjuade reflekterar nutid gentemot dåtid. I en del berättelser för intervjupersonen väldigt egenhändigt framåt intervjun, emedan i andra tar intervjuaren en aktivare roll genom att ställa följdfrågor. I berättelserna om intervjupersonernas bakgrund kommer gruppens heterogenitet tydligt fram. Det finns ändå vissa drag som förenar olika typer av berättelser med varandra vid perioden innan bostadslöshet. En del berättelser karaktäriseras av en viss slags lösryckthet från samhällliga institutioner redan långt innan bostadslöshet, emedan andra karaktäriseras av rätt starka band till samhällliga institutioner. I en av berättelserna kommer bakgrunden inte lika tydligt fram.

Fyra av berättelserna hade starka band till traditionella samhällliga institutioner så som arbete och kärnfamilj. ”*Ja tota mä olin tosi lahjakas koulussa, eli kympin x [oppilas].*” Så här berättar en av intervjupersonerna som senare avlade ett magistersexamen på en högskola och placerade sig i anseende arbetsuppgifter inom sin egen bransch. ”*Mul oli rahaa ku rantarosvolla.*” berättar en annan intervjuperson som har varit en framgångsrik egenföretagare inom flera olika branscher. Två andra intervjupersoner uppger också att de har gjort långa karriärer inom byggnadsbranschen och stuveribranschen ”*Että toimin työnjohtajana, ja.. [Haastattelija: Mm] Ja mua arvostettiin.*” De här fyra intervjupersoner har alla varit gifta och tre av dem har barn. Intervjupersonerna beskriver livet som hårt arbetande, men som också tillät en viss levnadsstandard ”*rahat meni matkustamiseen maailmalla*”, ”*asuttiin sellases 400 neliön omakotitalossa*”.

Berättelserna har också många likheter vad beträffar olika vändningar i handlingen som till sist leder till bostadslöshet. Man kan urskilja hur olika samhällliga olägenheter realiserar i deras liv. Den ekonomiska depressionen under 90-talet hade direkta följder åtminstone hos två av intervjupersonerna: ”*Sit me oltiin naimisissa, meil meni aluks ihan hyvin. Sit.. no sit tuli se lama-aika ja se oli varmaan se eka kriisi joka laukas sillai vähän enemmän*”, ”*Ja se [företaget] ajautu konkurssiin ja multa meni muutama miljoona heti kättelyssä.*”, ”*Niin se lama oli eka ehkä semmonen kauhee. Katoku me oltiin just ostettu asunto, aika kalliilla hintaa eka omistusasunto.*” Intervjupersonerna kunde ändå komma igen från de förluster som den ekonomiska depressionen hade orsakat i deras arbetsliv genom att bilda nya företag eller placera sig i nya arbetsuppgifter. Men att arbeta i de förhållandena var

tungt och ofta arbetade intervjupersonerna långa dagar ”*Mut se oli kovaa. Ei lama-aikana paljon armoo kuule tunnettu. Se oli ihan hirveetä.*” Om man var en kvinna hade man därtill huset och barnen att sköta, vilka har traditionellt setts som kvinnans uppgifter. Trots att kvinnor hade brutit loss från hemmen ut i arbetsmarknaden, kunde man ur berättelserna antingen genom uttalanden om det eller genom frånvaron av prat om hushåll och familj urskilja att arbetsfördelningen mellan könen var traditionell. En viss utbrändhet karaktäriserar alla fyra intervjupersoners berättelser.

”Kyllä se on mulla varmaan toi stressi. Ja se alko niin mulla juominen, että se oli ensin tommonen//...// ehkä pari kaljaa ensiks, sit se meni siihen että se sikspäkki, sitte mäyräkoira oli kans//...// Se koko ajan nous ja nous ja nous ne määrät. Sit piti alkosta hakee se viinipullo ja sit muutamit kaljat. Ja sit se meni viinipulloon ja viinipulloon ja sit rupes tulemaan kirkkaat pelkästään. //...//Ehkä mä olin niin väsyksissäni. Mä painoin hullunlailla töitä enkä saanu nukuttuu. Siin se kuitenkin jotenki rauhottu.”

Alkohol blev ett sätt att hantera stressen hos flera av de intervjuade. Problemen kom som krypande och så småningom var intervjupersonerna i situationer där olika kombinationer av problem i det privata och det offentliga hade bildat en härva. Alla intervjupersoner uppger att deras äktenskap slutade i skilsmässa. Antingen efter skilsmässan eller kort efter det fick intervjupersonerna första gången problem att hålla fast i lägenheten.

Två av berättelserna visar väldigt annorlunda utgångspunkter som karaktäriseras snarare av lösryckthet från de samhälleliga institutionerna i väldigt tidig ålder. Den ena intervjupersonen uppger att hen inte har vuxit upp med nåndera av sina föräldrar ”*En oo asunu äitin ja isänkään kanssa. [Haastattelija: Okei.]Mul on ollu huu.. huoltaja. [Haastattelija: Okei. Ihan pienestä pitäen?] Joo, kyllä.*” Senare kommer det fram att intervjupersonen inte överhuvudtaget har andra släktingar än de egna barnen. Den andra intervjupersonen har däremot vuxit upp med sina föräldrar. Lösrycktheten från de samhälleliga institutionerna och normerna började hos båda redan i skolåldern. Den ena intervjupersonen berättar hur hen avbröt sina studier på andra året i yrkesskolan: ”*Se on toi päihdeongelma. Mä en jaksanu käydä sitä loppuun asti.*” Intervjupersonens missbruk har börjat redan på högstadiet. Efter att skolgången avbröts uppger intervjupersonen att hen aldrig kom in på arbetsmarknaden, samt att missbruket ökade och tog över vardagen. Den andra intervjupersonen och intervjuaren diskuterar intervjupersonens tidigare svårigheter att binda sig i arbetslivet:

Haastateltava: No sit taas jotain uutta työpaikkaa. Se oli niinku semmost et oli hyvin lyhyitä pätkii siin työssä

Haastattelija: Jooh. Osaatsä sanoo minkä takia ne oli niin lyhyitä? Lähitsä ite aina?

Haastateltava: Mää lähin ite, jätin välil menemättä

Haastattelija: Niin

Haastateltava: Sitte sanoin, et mä en tuu huomen enää sinne

Haastattelija: Joo, joo. Otsaatsä sanoo sille mitään syytä?

Haastateltava: Noku osaisin. Mutku ei ollu periaattees mitään syytä.

Haastattelija: Mm. Oliks sul jotenki hankala keskittyä töissä tai oliks se vaan että..

Haastateltava: No jotenki vaan

Haastattelija: Siit on tietenki aikaa, nyt on hankala muistaakaan enää niitä

Haastateltava: No jotenki vaan oli silleen ettei jaksanu. Ku en mä ryypänny siinä.

Haastattelija: Niin

//..//

Haastateltava: ”Niinhän mä jätin koulunki kesken. Seittemännel luokal mä aattelin et antaa olla. Mä jätin kaikki reputki ja kaikki kouluun. Mä et antaa olla siellä.”

Intervjupersonen berättar om sina erfarenheter i arbetslivet, som karaktäriseras av korta perioder i arbete. Intervjuaren för framåt diskussionen genom att ställa följdfrågor och nöjer sig inte med intervjupersonens svar om att det inte finns bakomliggande orsaker till att hen inte lyckades binda sig till arbetslivet. Intervjupersonen föreslår också koncentrationssvårigheter som en orsak. Intervjupersonen tar inte till sig förslaget, men påpekar att alkoholen inte ännu fanns med i bilden. Efter en stund uppger intervjupersonen att hen slutade skolgången på likadant sätt redan i sjunde klassen i högstadiet.

I båda intervjupersonernas berättelser är lösrycktheten till de samhällliga institutioner och normer redan i tidig ålder en gemensam faktor. Samma lösryckthet fortsätter in i vuxenåldern. Rotlösa skulle jag ändå inte kalla dem, eftersom de nog har band till samhället, även om de är mycket svagare än i de fyra förstnämnda berättelserna. Det som ändå är iögonfallande i de här berättelserna är avsaknaden av vuxna som skulle ha blandat sig i eller rätt upp orsakerna till en tonårings missbruk eller ett barns beslut att avbryta skolgången redan i grundskolan. Den gången som en vuxen nämns i syftet att vägleda den unga är i samband med hur man sköter olika pappersarbeten till olika instanser: ”*Ja mä osaan hoittaa ne. Et se on semmonen asia minkä totaa, tai mikä on niinku, tai mikä mun porukat on, tai minkä mä oon opetellu jo pienempänä//..// Tiesin, et se on aikuisena tärkeä asia.*” Intervjupersonens uttalanden om hur hen lärde sig att sköta pappersarbeten till olika instanser och hur hen lärde sig att känna vikten av dem redan som ung tolkar jag som ett möjligt tecken på generationsöverskridande sociala problem. Också bland de här intervjupersonerna är det sannolikt att den ekonomiska depressionen har spelat en stor roll i förutsättningarna, även om intervjupersonerna inte självmant nämner det.

Vid det skedet som intervjupersonerna förlorade sina lägenheter eller riskerade att förlora dem uppgav sex av sju intervju personer att de hade utvecklat någon grad av missbruksproblem. Ingen av

intervjupersonerna blev bostadslös på grund av obetalda hyror. I fyra av sju intervjuer uppger intervjupersonen att orsaken till vräkning från lägenheten var vänners eller bekantas oljud eller vandalism i lägenheten och husbolaget. I uttalanden framställs orsakerna som delvis oberoende av intervjupersonerna själv, men i alla intervjuer kommer det fram att vräkningen är en följdåtgärde av ett missbruk som tagit över. Två intervjupersoner uppger sin kumpans död som orsak till bostadslöshet. En riskerade att bli bostadslös, men fick fort en lägenhet från Blåbandsförbundet.

Att få hjälp med att hitta lägenhet efter en vräkning ter sig väldigt svårt eller till och med omöjligt: ”*Ei saa.. totaa. Et sossu sano, et pitää itte järjestää asunto.//...// Että koska mä oon ite aiheuttanu sen hädön.*” De åtgärder som skulle ha behövts i den akuta situationen fanns inte till hands om inte intervjupersonerna valde vägen genom rehabilitering. Att det ständigt finns brist om små lägenheter för ensamma vuxna underlättar inte sökandet av bostad:

Yritin saada Vantaan kaupungilta asunto ja laitoin öö Y-säätiölle ja mihin kaikkiin mä laitoinkaan niit hakemuksia. Sit mä kävin ihan henk.kohtaisesti tos vantaan kaupungin asuntotoimistost niin hyvin tota lakoninen vastaus, et niin yksinäisten ihmisten on niin vaikee saada asunto. Mä et, jaaha vainiin. [Hehe]

Intervjupersonen beskriver hur hen blev bemött när hen försökte få en lägenhet efter att ha flyttat tillbaka till Finland för att intervjupersonens kumpan hade dött. Bostadsbristen för ensamma vuxna i huvudstadsregionen är som störst. Det här var något som alla intervjupersoner fick uppleva. Om man dessutom inte har kreditupplysningarna i skick är man heller ingen eftertraktad person på den privata hyresmarknaden.

De enda lösningarna som erbjöds var olika missbruksfria boendelösningar. En av intervjupersonerna berättade att hen hade försökt bo i en sådan boendelösning, men att det inte lyckades på grund av för strikta regler:

”Mä en tiedä mikä se sydeemi oikeen oli. Se oli juhannus ja ystävä soitti et tuu nyt heiän kanssa juhannusta viettämään, mä sit et okei. En mä tiedä olisko mun pitäny ilmottaa tai mitä. Olin pari päivää pois. Kun mä meen takas kotiin, niin ovet takalukossa.//...// Et hetkinen hei, mitä tää on.//...//Tsh, pitäkää asuntonne.//...//Sit se alko se kiertolaiselämä. Ei tällaselle vanhalle ihmiselle hei tommonen vankila sovi.//...//Must se oli niin ällöttävää.”

Intervjupersonen berättar hur hen hade farit och fira midsommar med sina vänner. När hen hade kommit tillbaka var dörrarna i lås. Intervjupersonen antar att hen borde ha meddelat personalen om att hen lämnade stället för ett par dagar. Intervjupersonen beskriver stället som ett ”fängelse” och tillägger att det inte passar åt en gammal människa. Intervjupersonen upplever det som ”otäckt”. Att

intervjupersonen relaterar stället till ett fängelse tolkar jag som ett uttryck för att hen upplever att hens självbestämmanderätt över sitt privatliv har fråntagits. Det enda beslutet intervjupersonen kunde göra för att bevara självbestämmanderätten var att leva ett vagabond - liv. Möjligheterna var väldigt begränsade.

Bostadslöshetsperioden såg också olika ut för olika intervjupersoner. Många intervjupersoner vistades på flera olika ställen under sin bostadslöshet. Två intervjupersoner vistades enbart hos vänner, släktingar och bekanta. En intervjuperson växlade mellan vänner, bekanta och tält. En intervjuperson växlade mellan olika boendelösningar för bostadslösa, joursidan vid Koisoranta servicecentral för bostadslösa, baracker och bilen. Den här intervjupersonen hölls också kvar i arbetslivet genom bostadslöshetsperioden. En vistades mellan joursidan vid Koisoranta och trappuppgångar. En vistades mellan joursidan vid Koisoranta, skogen, trappuppgången och fängelset. Ibland kunde någon få en lägenhet, men miste den på grund av ljudligt liv. En del intervjupersoner var ibland utan att använda rusmedel och gjorde frivillighetsarbete, men de flesta började använda allt mera rusmedel under bostadslöshetsperioden.

På individnivå hade bostadslöshetens och missbrukets kombination heltäckande inverkan i individens levnadsnivå. Det här kom i uttryck som utmattning och total likgiltighet för det egna bästa: *”Eikä mua kiinnostanu siin kohas se asunto, mulle riitti, et mä pääsin siihen [Koisoranta] yöks. Et siihen, pääsin päiväks vetämään ja sit pääsin sinne yöks, ja sit siin sai olla päivälläki. Siinä mä olin sitte (haukotus) kolme vuotta siinä.”*, *”Niin tää, loppujen lopuks meni sitte näin, et sit alko olla niin tuuliajolla, johtuen siitä, että alkoholiä käytti. Ei oikeestaan välittäny yhtään”* När man är i så dåligt skick att man inte ens orkar bry sig om man har en bostad eller inte, är olika missbruksfria lösningar inte nödvändigtvis den rätta vägen att börja reda upp härvan av problem, även om individen då skulle behöva vård och avvänjning. Sannolikheten att man lyckas binda sig till rehabilitering i en sådan situation där ingenting har betydelse är väldigt liten. En annan upplevelse som återkom i väldigt många berättelser var skam för att man var tvungen att förlita sig på andra människor: *”Ja tää asunnottomuuteen seki vielä, että tässä nytte, näitten kavereiden luona, ku se alko kyllästyttää, tai oikeestaan se oli kehtaamiskysymys, niin tässä hän sit oltiin kolme – neljä kuukautta teltassa.”* Skammen förde en del intervjupersoner ut till gatan.

De händelseförlopp i berättelserna som handlar om bostadslöshet och missbruk innehåller väldigt lite

prat om kontakter utanför bekantskaper med andra i samma livssituation. Det här kan bero på att kontakterna hade brutits eller också ville de intervjuade göra skillnad mellan tiden som bostadslös och exempelvis familjerelationer. Ibland var bostadslöshet ett direkt hinder att träffa sina barn. ”*Ja sit ku siin oli se kolme vuotta, niin mä en päässy näkemään niitä [lapsia].*” Däremot kunde prat om bekanta, vänner och halvbekanta i samma situation ibland vara väldigt rikt. Vid de tillfällen som intervjupersoner berättar om nyktra perioder berikas igen pratet om till exempel familjerelationer. Ganska många nämnde att de hade varit på korta avgiftningar, men bara en berättade om ett flertal kontakter till psykologen, psykiatern A-kliniken och AA. Olika tjänstemän, till exempel socialarbetare, var rätt frånvarande i intervjupersonernas berättelser från tiden vid bostadslöshet. Det behöver inte betyda att kontakterna inte fanns eller att ingen försökte hjälpa dem, men kontakterna spelade ingen avgörande roll i intervjupersonernas liv, eftersom de förslagna lösningarna inte kändes rätta.

5.2 Boendets inverkan i välfärden

I det skede som intervjupersonerna kom i kontakt med personalen vid Sahapuisto var fyra (4) intervjupersoner bostadslösa, varav en vistades på en anstalt för bostadslösa, en vistades vid jouren i Koisoranta servicecentral och två vistades hos vänner och bekanta. Av de tre andra intervjupersoner satte en i fängelset på slutrakan av sitt straff, emedan två bodde redan färdigt i det finska blåbandsförbundets lägenheter som är utspridda bland så kallat normal bebyggelse. En av dem hade nyss blivit vräkt och den andra ansökte själv om flytt till Sahapuisto. När intervjupersonerna var helt avsidet från den normala hyresmarknaden och valet låg mellan bostadslöshet, rusmedelsfria bostadsformer och ’housing first’ - modellen var inte valet att flytta in svårt. Men en större orsak till att många flyttade in i Sahapuisto var också den låga tröskeln och tillgängligheten:

Intervjuperson: Sit onneks niin niin, tuli tossa, tunnen ton, tonton yhen naapurin hyvin.

Intervjuare: Joo

Intervjuperson: Mä olin siinä jonkun aikaa ja [henkilökunta] tuli käymään siinä ”Ai säki oot tääl viel” Mä sanoin et joo ku ei oo asuntoo.

Intervjuare: Mm

Intervjuperson: Se kysy et mikä sun sosiaaliviraston ja henkilön nimi ja mä kerroin. Lähti siitä paikasta soittaa, niin ei mennyt ku pari päivää niin [henkilökunta] tuli et niiniin, tuu kattoo, tuu valkkaa asunto. Et sä oot etulyöntiasemas. Ja mä olin ihan ku ällikällä lyöty ja.

Intervjuare: Niin

Intervjuperson: Ei menny tosiaan kauaan niin muutin. Ihanaa [hehe] se oli ihanaa.

I stycket ovan berättar intervjupersonen hur hen vistades hos en av de boende på Sahapuisto. Personalen var på hembesök och konstaterade att intervjupersonen också var där. Intervjupersonen förklarade åt personalen att jo hen vistas där för att hen är bostadslös. Utan att intervjupersonen ber om

bostad tar personalen tag i saken. Det enda som förväntas av intervjupersonen är kontaktuppgifterna till hans socialarbetare. Några dagar senare meddelar personalen att intervjupersonen får välja en lägenhet åt sig på Sahapuisto. De sedvanliga långa väntetiderna, byråkratiska pappersarbetet och olika kraven som ofta förväntas av klienter inom socialen lyser med sin frånvaro i stycket ovan. Det enda kravet var att man skulle vara bostadslös och ha ett missbruksproblem. Den här flexibla egenskapen kommer på ett eller annat sätt fram i de flesta intervjuer.

5.2.1 Att ha

Objektivt har alla sex av sju intervjupersoner fått märkbart bättre levnadsnivå i och med flytten till Sahapuisto. En av intervjupersonerna flyttade in i Sahapuisto från en annan lägenhet som också ägdes av det Finska Blåbandsförbundet. Vid den här intervjuade har den objektiva välfärden beträffande bostad varken ökat eller minskat.

Jag har inte haft tillgång till officiella dokument beträffande de boendes hälsa och rapporterar således enbart utgående från de boendes egna upplevelser om sitt hälsotillstånd. Resultaten angående hälsa kan alltså inte tolkas som objektiva sanningar om de boendes hälsotillstånd, eftersom upplevelsen av det egna hälsotillståndet kan vara missvisande jämfört med det objektiva hälsotillståndet. Det kan också hända att de boende inte har vilat rapportera allting om sitt hälsotillstånd. Intervjuerna koncentrerades heller inte på att redogöra för utvecklingen av hälsan. Däremot kan resultaten berätta något om sambandet mellan den upplevda hälsan, missbruket och boendet. Av sju intervjupersoner rapporterade fyra personer att missbruket har minskat, en person rapporterade att missbruket har hållits stabilt och en person att missbruket har ökat. En intervjuperson hade nyligen först flyttat in i huset och det var för tidigt att säga något om förändringen i hälsa eller missbruk. Minskandet av missbruket kommer i två fall av fyra i uttryck som förlängda nyktra perioder. I ett fall har de nyktra perioderna inte ökat, men det dagliga alkoholbruket har halverats. I ett fall rapporterar intervjupersonen att den dagliga dosen har minskat och ”förbättrats”. De flesta rapporterar att när de dricker, så dricker de för mycket. Många av de som uppgav att missbruket hade minskat ansåg att deras hälsotillstånd var bra eller bättre efter att ha fått bostad. I det fallet där intervjupersonen rapporterar att missbruket har ökat, kommer det också tydligt fram att hälsotillståndet har försämrats. Intervjupersonen uppger att hen lider av depression, som enligt intervjupersonen är kopplat direkt till missbruket. Det har också lett till att intervjupersonen inte

längre arbetar, även om hen arbetade medan hen var bostadslös.

5.2.2 Att älska

De flesta intervjupersoner beskrev sina människorelationer i huset som ytliga bekantskaper. Man kommer överens med alla eller de flesta, men relationerna är inte djupare än så. En intervjuperson rapporterade om riktigt nära vänner som man kunde dela sina tankar med. En annan intervjuperson berättade att hens partner var väldigt viktig. Också de ytligare vänskapsrelationerna kunde ses som stödjande om de hade inverkan i huruvida man kände sig ensam eller inte. Några intervjupersoner berättade att de med avsikt tog avstånd från de andra boende och gemenskapen i huset. Nästan alla intervjupersoner påpekade att det är viktigt att välja sitt sällskap rätt.

Många intervjupersoner hade brutit kontakten med sina gamla bekantskapskretsar från tiden innan de flyttade till Sahapuisto. Egen lägenhet hade möjliggjort att bryta kontakten med sådana människor som man inte ville ha kvar i sitt liv. ”*Et mä oon pannu esimerkiks tän osoitteen salaiseks, ettei kukaan noist vanhoist hörhöist saa tietää tätä osotetta. Että niin, ku mä en halua olla missään tekemisissä.*” I citatet kommer det fram att den intervjuade har gjort ett medvetet val att lösgöra sig från de kretsar som den intervjuade uppskattar som skadliga åt sig själv och sin utveckling. Intervjupersonen vill inte identifiera sig som en av ”hörhön”. Att flytta till Sahapuisto har varit ett steg uppåt i livet åt den intervjuade. En och samma ställe kan ändå väcka väldigt olika upplevelser hos olika människor. Upplevelserna är ofta till och med blandade hos en och samma person. Alla upplevde inte flytten till Sahapuisto som ett steg framåt i livet:

Haastattelija: Mm. Öö.. tapaatsä paljon ihmisiä tän talon ulkopuolelta sitte?

Haastateltava: Joo, mutta en mää täällä tapaa ketään.

Haastattelija: Joo. Ei täällä?

Haastateltava: Joo, niin. Joooh.. Joo, näin on joo. (hiljaisuus)

Haastattelija: Onks täällä asuminen muuttanu jotenki sun ihmissuhteita?

Haastateltava: No emmä tiedä.. En minä.. oon entistä erakoituneempi.

Haastattelija: Mm.

Haastateltava: Joooh. (hiljaisuus) Koska en minä voi tänne, tämmöseen läävään voi ketään kutsuu minun tuttavapiiristä.

Haastattelija: Mm.

Haastateltava: Ehehehehei. (hymähydys) Mun paras kaveri, niin sil on eteinen on tämän kokoinen.

Intervjuaren frågar den intervjuade om hen träffar mycket personer utanför huset. Intervjupersonen berättar att hen gör det, men inte i eget hem. Intervjupersonen konstaterar att jo, så är det, varefter det

följer en tystnad. Intervjupersonen undrar om boendet i Sahapuisto har förändrat på intervjupersonens människorelationer. Efter att ha tvekat en stund uppger intervjupersonen att hen har blivit allt mer av en enstöring, vilket intervjupersonen kontrar med ett mm. Intervjupersonen kontrar med ett ”joooh” och tystnad, varefter intervjupersonen fortsätter med att säga att inte kan hen hämta hem någon från sin bekantskapskrets till en sådan håla. Intervjupersonen förtydligar ännu vad hen menar genom att säga att hens bästa vän har en lika stor tambur som intervjupersonens lägenhet är. Intervjupersonens liv tog en helt annan riktning än förväntat. Skammen om den egna situationen i jämförelse till sina vänners situation har delvis lett till ensamhet. Upplevelsen av att ha fått ett hem förverkligas inte i den jämförelsen som positiv, även om upplevelsen i andra jämförelser hos samma person kan vara det.

Många berättade också att de gamla bekantskaperna utanför huset hade bara fördunklas. Ganska många berättade att de inte egentligen hade vänner utanför huset. Familjerelationerna hade förändrats speciellt hos dem som inte höll kontakt med sin familj under bostadslöshetsperiod. Man hade återupplivat gamla viktiga människorelationer, emedan man hade brutit eller låtit rinna i sanden en stor del av de människorelationer som inte var betydelsefulla eller som uppskattades rentav dåliga. En del höll kvar sådana så att säga dåliga relationer, men upprätthöll dem endast utanför hemmet och den privata sfären.

Majoriteten av intervjuerna innehöll riktigt med diskussion om gemenskapen i Sahapuisto. Pratet om gemenskapen har jag kategoriserat i prat om gemenskap som resurs och prat om gemenskap som fördärvar. Gemenskap som resurs beskrevs som en trygg gemenskap som bygger på tillit och kamratstöd [vertaistuki]. ”*ollaan vähän niinku suurta perhettä* ” Gemenskap som fördärvar beskrevs igen som en spritsökande [fin. viinanhakuinen] gemenskap, som inte stöder enskilda individers tillnyktrande. De olika kategorierna är inte alltid strikt åtskilda och nästan alla intervjupersoner pratade om gemenskapen utifrån båda sidorna. Utmärkande för gemenskapen är att den är sluten och blir vid sidan om resten av samhället. Följande citat följer en diskussion om att många boende blev erbjudna att flytta vidare, men många tackade nej och ville stanna kvar i Sahapuisto:

”Tuntee semmosta yhtenäisyyttä täällä. Että ei semmonen pelko että taas mennään vieraaseen ns. planeetalle. Ehkä pelko sitte siitä, että mitä siellä sit tapahtuu. Ne halua olla täällä, mikä mun mielest on ihan hyvä. [Haastattelija: Semmonen turvallinen niinku yhteisö?] Turvallinen yhteisö. Ja tääl pidetään yhtä.”

Intervjupersonen förklarar att de boende inte vill flytta från Sahapuisto, för att där finns en bra

gemenskap. Intervjupersonen gör en metafor av samhället utanför Sahapuistos gemenskap som en ”främmande planet” och fortsätter att berätta att de boende kanske är rädda för vad som händer om man lämnar den trygga gemenskapen. Intervjupersonen säger att de boende hellre är i Sahapuisto och konstaterar att det är en bra sak. Intervjuaren sammanfattar intervjupersonens redogörelse som en trygg gemenskap. Intervjupersonen godkänner sammanfattningen genom att kontra den och tillägger ännu att de boende håller samman i Sahapuisto. I citatet beskriver intervjupersonen gemenskapen som en resurs som ger trygghet. Samtidigt signalerar den om utanförskap från resten av samhället. Metaforen av samhället utanför gemenskapen som en ”främmande planet” tolkar jag som en stark beskrivning av främlingskap. Kanske till och med rädsla, liksom Tuula Helne (2002) skriver i sin doktorsavhandling, ”det kan ju faktiskt hända att också marginaliserade är rädda för oss”. Om en gemenskap blir exkluderad från större sammanhang, så som samhället, kan det bildas olika överlevnadsvanor i gemenskapen som inte alltid är goda för dem inom gemenskapen (jmf. Allardt 1975). Följande citat föregås av diskussion om huruvida det är enkelt eller svårt att vara nykter om andra runt omkring en dricker. Enligt intervjupersonen går det, men det kräver mycket bestämdhet, för att det finns alltid människor som bjuder:

[Haastattelija: Niin, sit täytyy ite pysyy vaan kovana.] Niin, niin. Niin pitää, et kyllä tarjoojia on. Ja sit varsinki ku ite yrittää pysyy raittiina, niin se on aina sama juttu – niin sillon oikeen tarjotaan. Sit ku on kauhee, jos sattuu olemaan kauhee krapula, niin kellään ei oo mitään. [Haastattelija: Mm. Mut sitte tulee tarjouksia, ku tietää et sä yrität?] Niin, sillon sä et oo siin samas jengissä. Ja sitte se raha pyörii sil tavalla, et kel on rahaa, niin se ostaa viinaa. No sit tietää, et toisel on rahapäivä, niin sil on viinaa. Se on hyvin tyypillinen. //...//Se on toki yks taas rahaihminen pois.

Intervjupersonen berättar att det alltid finns någon som bjuder sprit, speciellt när någon försöker nyktra till. Det här betonar intervjupersonen med att säga att ingen har sprit att bjuda då när man skulle vilja ha den. Intervjuaren tar fasta på att människor bjuder då när man vill nyktra till. Intervjupersonen förklarar att det handlar om väldigt typisk jängbildning, där pengar rör sig så att den som har ”penningdag” köper spriten. Om man nyktrar till är det en person med pengar borta från resten av gruppen. Jag tolkar det som att det inte är speciellt konstigt att exempelvis bostadslösa utvecklar sådana praxis i sina gemenskap, eftersom det är ett sätt att överleva. Att dessa praxis hämtas med från gatan är inte heller konstigt. De är inlärda vanor som någon helt konkret överlevt på länge. Vanor sitter kvar tills man får en orsak att bryta vanorna. Ju mera stängd en gemenskap är, desto svårare kan det antagligen bli att lämna dessa vanor bakom sig. Kamratstödet kan ändå fungera också som en trygghetsfaktor och stöd för att minska alkoholintaget: ”*Sit ku siin on toinen jotenki rinnalla, niin sitä*

ei tarvikkaan juoda niin paljon. [Haastattelija: Mm] Mut sit ku sul ei ookkaan ketään, niin sit se on se viina.” Ensamhet ansågs vara den största orsaken varför människor dricker.

5.2.3 Att vara

De flesta boende berättade att de hade mycket möjligheter till sociala aktiviteter. Som det främsta exemplet nämnde de boende aktiviteter som gjordes med ”sysselsättningspenningen” (aktiiviraha). Flera av de intervjuade deltog i den verksamheten på olika sätt. Alla som arbetade med sysselsättningspenningen upplevde också att den hade positiva följder i deras livskvalitet i och med att arbetet stödde till nykterhet. Många har också små inkomster, så lönen upplevdes också underlätta vardagen på helt konkreta sätt. Alla intervjupersoner tyckte att det är viktigt att ha något att göra för att må bättre. Bara några hade sysslor utanför Sahapuisto.

Många av de intervjuade berättade att det bästa med att få en egen bostad var att få privat utrymme, så att man inte längre behövde leva på andras nåd. Det här hade en stor betydelse för hur de intervjuade boenden såg på sig själva som människor. Det här möjliggjorde också för de boende att ställa upp egna gränser. Möjligheten till privata aktiviteter ökade alltså märkbart från att ha varit bostadslös till att ha en egen bostad.

I de att vara - värden som de intervjuade boende upplevde att de hade möjlighet att själv styra utvecklingen rapporterades om många framgångar. Andra aspekter som de intervjuade inte upplevde sig ha möjlighet att själv inverka i sin position var framgångarna mindre. Sådana var exempelvis att bli stämplad på grund av sin historia och ett slags klientskap i i en organisation som finns till för specifika grupper i samhället. Intervjupersonerna tog ändå aktivt ställning till den här stämpeln i intervjuerna genom så kallat motpart (fin. vastapuhe) (se Juhila 2004, 20). ”*Että näköjään Sininauhasäätiö, samaa porukkaa vaikka voissa paistais.*” En sådan stämpel har inte så mycket att göra med individens personliga egenskaper, utan handlar snarare om individens tillhörighet i en viss kontext och grupp. Möjligheterna att förändra de förutfattade uppfattningarna ter sig som väldigt snäva. Den förutfattade stämpeln lägger inte heller de boende på samma linje med andra människor. ”*Et ku tää on otettu niin silmätikuks, niin tänne valitetaan, mut sit jos tuol tapahtuu jotain niin ei mitään.*”

Om det ändå organiserades tillfällen för de boende att visa något av sin personlighet och bemöta omgivningen, kunde upplevelsen få en positiv vändning. En av intervjupersonerna berättar om sina

erfarenheter av ett talko, där de boende och grannarna byggde tillsammans ett häck på gården.

Haastateltava: Ja se oli kiva tehdä porukalla, et tuli vähän tutustuttuu tohon toisenki talon porukkaan ja.

Haastattelija: Joo, minkälaista vastaanottoa te saitte sieltä?

Haastateltava: Siis me saatiin todella hyvää vastaanottoa näiltä henkilöiltä. Siis todella, tää ei nyt oo kehumista, mutta me paiskittiin töitä ja selvin päin – kukaan ei puhalluttanu, koska siinä oli se [henkilökunta] sano et ei puhalluteta. Mutta siin ei ollu kyl ketään, meitäki oli siinä Sahatien porukkaa, meitä oli yks, kaks, kolme neljä.. oiskohan ollu kaheksan, kahdeksan kaiken kaikkiaan.

Haastattelija: Joo.

Haastateltava: Kaikki oli selvin, kaikki oli selvin päin.

Haastattelija: Mm. Ja se oli semmonen hyvä juttu.

Haastateltava: Se oli niinku semmonen hyvä juttu. Mä luulen että siitä tuli pisteitä plus papukaijamerkki.

Haastattelija: Mm.

Haastateltava: Naapureiden taholta.

Haastattelija: Mut kokemus oli aika positiivinen kuitenkin?

Haastateltava: Kyllä, kyllä.

Haastattelija: Ja uskot sä, että se, et te oikeesti kohtasitte ja teitte yhdessä jotain niin oli se juttu mikä, et ne näki eikä vaan kattele tuolta ikkunasta, että jaahas siellä joku menee..

Haastateltava: Joo, sit siinä tuli se tunne, se tunne todellaki, et tunsi ittensä ihmiseksi, että

I citatet förekommer diskussion om hur den intervjuade kände att de boende blev bemötta av grannskapet. Ett underliggande tema i diskussionen är att de boende måste ”samla poäng” för att bli godkända ”Mä luulen että siitä tuli pisteitä plus papukaijamerkki.”. Situationen på gården är på det sättet inte jämlikt i startgroparna. Om de boende ändå får en ärlig möjlighet att visa något av sin personlighet och korrigerar missuppfattningar kan upplevelsen av situationen ändå bli positiv. Uttalandet ” et tunsi ittensä ihmiseksi” berättar mycket. Förutsättningen för att sådana tillfällen där startgroparna är ojämlika ska leda till en positiv upplevelse är att de boende ska på riktigt uppleva att någon vill bemöta dem som människor. De här bemötandena sker i helt vardagliga situationer och kräver inte nödvändigtvis några stora arrangemang eller gester. I följande stycke berättar intervjupersonen om ett möte där några boenden, arbetstagare från det Finska blåbandsförbundet, arbetstagare från Vanda stad, kommunpolitiker och grannar träffades för att diskutera problem med boendet och dess framtid. Mötet hade föregåtts av en rad händelser som var ibland tragiska, ibland våldsamma. De boende deltog i mötet för att kunna berätta sin synvinkel om boendet.

Haastattelija: Oliksi siellä, no sä sanoit et sä et ite siellä puhunu, mut oliksi siellä joku talon asukas joka puhu? Oliksi teit monta siellä?

Haastateltava: Ei meit ollu kun, oliksi meit neljä asukasta.

Haastattelija: Joo.

Haastateltava: Ei kukaan oikein. Jotenki tuntu et me oltiin kaikki vähän ällikällä lyötyjä siellä.

Haastattelija: Mm.

Haastateltava: Siinä tilanteessa, et se oli vaan kaikki sitä negatiivista tuolta talosta.

Tanken om att de boende skulle hämta fram sin synvinkel förverkligades inte. Situationen utspelade sig inte i de boendes ögon som ett tillfälle där någon ville höra deras åsikter. Bemötandet kunde vara till och med fientligt, även om intervjupersonen berättade om försvarande tal från blåbandsförbundets och vanda stads sida. Allt det negativa som intervjupersonen hade ibland svårt att relatera till kom ändå emot som en sådan fron att intervjupersonen inte hade en ärlig möjlighet att delta i beslut och diskussion som berörde hens bostad, hem och förutsättningar i livet.

6 Sammanfattning

Syftet med den här studien var att inkludera de människors fotfäste som vi kallar marginaliserade i de diskurser där vi pratar om och formar livsvillkoren för dessa människor. Forskningsfrågan löd hur de boende berättar om sina upplevelser av förändrad livskvalitet i och med att de fått tillgång till lägenhet genom housing first-principen. Speciellt intresse lades i olika relationer mellan de boende och samhället.

Studien tog plats i det Finska Blåbandsförbundets boende Halvvägshemmet Sahapuisto, ämnat åt bostadslösa missbrukare i Vanda stad. Jag beskrev enheten, dess målgrupp, syfte, personaluppsättning och centrala tillvägagångssätten.

Sedan redogjorde jag för mina teoretiska och metodologiska val i studien: praktikforskningens karaktär, standpoint idén och Erik Allardts teori om olika aspekter av människans livskvalitet.

I kapitel sex presenterade jag de centrala forskningsresultaten. Analysen började med en inblick i boendes förflutna, tiden före bostadslöshet och bostadslöshetsperioden. Olika kopplingar mellan individen, samhället, strukturerna och systemet lyftes fram. Efter det presenterade jag resultaten om förändringar i upplevd livskvalitet bland de boende utifrån Erik Allardts indelning om de olika aspekterna av välfärd.

7 Slutdiskussion

Den här studien tyder på att de intervjuade boende upplevde många förändringar i livskvaliteten mot det bättre efter att ha fått en bostad i Halvvägshemmet Sahapuisto via housing first – modellen. Bara bostaden i sig höjde markant på den objektiva levnadsstandarden, vilket inte var någon överraskning. Flera rapporterade också om förändringar i hälsan mot det bättre, men några rapporterade också om illamående och depression, som ansågs vara kopplat till missbruk av alkohol. Förbättringarna i livskvaliteten var uppenbarast i de aspekter av livet där den boende upplevde ett ökat handlingsutrymme, vilket möjliggjorde att göra val och dra gränser. Möjligheten till privat liv rapporterades som en av de viktigaste förbättringarna sedan bostadslösheten. De boende uppskattade hemmet och det privata och ville hålla fast i den. För att kunna hålla fast vid det tog de boende medvetet ansvar över sitt boende exempelvis genom att välja noggrant vem man tog hem med sig eller att hålla hemmet i skick. Man ville inte upprepa de gamla misstagen som tidigare lett till att man miste lägenheten. Även om orsakerna till vräkningen förr kunde kännas som helt eller nästan oberoende av en själv, kunde man nu i de bästa fallen göra beslut om att ta ansvaret för det här boendet. Att medvetet ta ansvar över sitt boende uppskattar jag som ett stort framsteg hos de intervjuade boende.

Intervjupersonerna balanserar mellan så kallat normalt boende och boende för specialgrupper. Bekantskaps-, vänskaps och gemenskapsrelationer är mycket fler och mångfacetterade än det vanligtvis brukar vara i ett höghus. Att man egentligen inte har kontakter till andra människor än grannarna i samma hus berättar också om att arrangemanget är avvikande från en standard höghus. Det förväntas också att de boende har en gemenskap och binder vänskapsrelationer mellan varandra. Även jag som intervjuare ställde frågor om dessa relationer och tog det som förgivet att de fanns. Att någon inte hade vänner i huset eller inte deltog i gemenskapen väcker spontana tankar av att en del blir utanför gemenskapen. I de här intervjuerna kom det ändå fram att dessa personer helt avsiktligt lämnade sig utanför eller vid sidan om gemenskapen. Samtidigt fungerar gemenskapen och alla aktiviteter som görs möjliga som arbetsverktyg. När man inte kan ty sig till kontroll i samma mån som i rusmedelsfria boenden, blir det ännu viktigare att försöka hjälpa de boende att få kontroll över sitt liv genom maktmobilisering.

Förbättringen i livskvaliteten upplevdes ändå inte som bättre i de aspekter av livet där den boende inte upplevde ett ökat handlingsutrymme och möjlighet att delta i beslutsfattandet om sin egen vardag. Att

kunna inverka i sina egna livsvillkor är viktigt för vem som helst. Om det känns att alla andra inverkar i dem – speciellt om det görs på basen av en stämpel man fått – kan upplevelsen av delaktighet vara väldigt låg. Många av de boende berättade upplevelser om att bli stämplade. De boende medgav nog att det fanns ibland orsak att klandra om de boende, men ofta gjordes det på fel grunder vilket upplevdes orättvist. Under de två månader som jag tillbringade vid Sahapuisto fick jag nästan dagligen höra av någon att ”Miten sä jaksat olla täällä, mehän ollaan vaan tällasii spurguja”. Jag tänkte mycket på det här. Jag kom fram till att det hur vi pratar om dom här människorna och hur vi ser på dem har stor betydelse också för hur de själva ser på sig. Det blir identiteter eller delar av identiteter. Och identiteter blir något som man lever och förverkligar. Om vi ser dem som bara sk. spurgun och de ser sig som bara sk. spurgun så spelar det kanske inte så mycket roll åt dem om de går strumpfötter över gården med ölburken i handen. Styrkan med de intervjuade boende var ändå att de hade rikligt också av motprat. De har egna åsikter och tankar som de vill föra fram om de bara får möjlighet till det.

Att se förbättringarna (eller försämringarna) som enbart följer av bostad är alldeles för svart vitt. Snarare ser jag dem som ett samspel av bättre materiella förutsättningar som möjliggör ett ökat handlingsutrymme och bättre förutsättningar att få hjälp i vardagen. Många av de intervjuade boende berättade att de uppskattade lättillgängligheten till hjälp i Sahapuisto. Dörrarna till kontoret var alltid öppna. Många berättade också att de uppskattade gränser som personalen ställde och att personalen tog tag i problem och oroligheter och inte bara såg mellan fingrarna. Å andra sida berättade intervjupersoner ibland att personalen inte gör något. Frågade jag hurdan hjälp den intervjuade önskade sig eller skulle dra nytta av var svaret alltid att de inte behövde någon hjälp. Jag funderade väldigt mycket över den här motstridigheten. Att säga att man inte behöver hjälp men ändå efterlysa mera hjälp kan förstås tyda på att man inte vågar be efter hjälpen eller anser inte att man har tillräckligt stora problem för att be om hjälp. Det kan också vara ett sätt att göra skillnad mellan sig själv och de andra som behöver mera hjälp. Eller också är det helt enkelt den boendes egna genuina uppfattning om hur arbetstagarna arbetar där. Alla aspekter är lika viktiga att ta i beaktande att reflektera över.

Jag tillbringade förstås också tid med personalen, diskuterade med dem och observerade dem i deras arbete under de två månader som jag tillbringade vid Sahapuisto. En del av deras arbete blir förstås osynligt åt de boende, för att det arbete som de gör privat med andra boende angår ingen annan utan görs i tillit. Det som inte heller nödvändigtvis syns utåt t de boende är den konstanta sociala situationens evaluering som personalen gör. Man evaluerar hurdan situation i gemenskapen och bland

enskilda boenden är, funderar färdigt ut vad som kunde hjälpa någon. Mest åtgärder riktas dit var de behövs som akutast. Sedan är det förstås alla vardagliga uppgifter så som dokumentering, som för mycket tid.

Det mest avgörande dilemma är ändå kanske naturen av verksamheten och boendet. Syftet är inte att göra människor nyktra, utan syftet är i första hand att trygga boendet. Om man jämför arbetet med arbetet inom sådana enheter där syftet är att göra någon nykter, så skiljer den åt sig åtminstone genom hur hög kontroll man har och hur mycket det finns aktiviteter som alla måste delta och binda sig till. Vid Sahapuisto är kontrollen i den meningen ganska låg, även om det nog finns en viss grad av kontroll. Naturen av boendet balanserar konstant mellan att vara så att säga normalt boende och stött boende. De boende vid Sahapuisto har en rätt hög grad av självbestämmanderätt. Man behöver inte delta i något som man inte vill. Utöver de helt konkreta arbetsuppgifterna bygger arbetet enligt min uppfattning ganska långt på empowerment - liknande ideologi och maktmobilisering. Det här är arbetsmetoder eller sätt att förhålla sig till arbetet som nödvändigtvis inte syns utåt så tydligt. Å andra sidan behöver de inte vara metoder och förhållningssätt som är på något sätt gömda eller mystiska. Det kunde vara helt bra att öppna upp de här begreppen med de boende och diskutera om dem. Maktmobilisering betyder heller inte att man skulle lägga allt ansvar av förändring på individerna. Det är också sådant som man gör bäst genom att vara bland de boende, inte genom att sitta på kontoret vid datorn, och det här var det ibland diskussion om. Genom att öppna de här ideologierna och begreppen kan man konkretisera och lära sig. Det är också ett bra sätt att hämta genomskinlighet i arbetet utan att äventyra sekretessen.

De som ändå står i frontlinjen för att underlätta de boendes maktmobilisering och delaktighet i samhället är de som arbetar med dem närmast. Och det här skulle vara väldigt essentiellt också med tanke på deras utveckling i att få kontroll över sitt liv och kunna hålla fast i bostaden. I bästa fall har det också inverkan i dryckesvanorna. Deltagande i samhället behöver inte vara några stora saker, det handlar främst om att få delta i beslut som angår ens eget liv och framför allt få sin röst hörd. Alltid får man ju inte som man vill, men att få säga sin ståndpunkt är viktigt. Hit kommer man ändå inte om de boende inte har en lägenhet. Förutsättningen är alltså att de strukturella förutsättningarna finns, för att utvecklingen ska gå framåt. I dag finns det enligt min uppfattning planer på att göra boendet så kallat "päihdehaitaton" (?), som kom som ett alternativ till hotet om att göra boendet helt och hållet missbruksfritt. De boende hade rätt lite möjlighet att delta i diskussionen huruvida boendet skulle göras missbruksfritt eller inte. De uppskattade ändå alla att endast några fåtal boenden skulle kunna stanna

kvar i huset om det blev missbruksfritt. Om förslagen nu om ett boende fri from störningar orsakade av alkohol eller droger går igenom, så skulle det vara en bra chans att involvera de boende i planeringen av vad det kommer att innebära ideologiskt och i praktiken. Att ta del brukare i verksamheten och planeringen förstärker även brukarna och leder säkert till att de tillägnar sig praktikerna också bättre.

9. Källor

Allardt, Erik (1975). *Att ha, att älska, att vara: Om välfärd i Norden*. Lund: Argos

Harding, Sandra (2004). A Socially Relevant Philosophy of Science? Resources from Standpoint Theories Controversiality. I: *Hypatia*, vol 19 (1), sid 25-47

Helne, Tuula (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta*.

Juhila, Kirsi (2004). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. I: Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (red.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Tampere: Vastapaino

Julkunen, Ilse (2011). Knowledge-Production Process in Practice Research – Outcomes and Critical Elements. I: *Social Work and Society*, vol 9 (1), 60-76

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. I: *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino

Saurama, Erja & Julkunen, Ilse (2009). Lähestymistapana käytäntötutkimus. I: Mäntysaari & Pohjola & Pösö (edt.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus

Swigonski, Mary E. (1994). The Logic of Feminist Standpoint Theory for Social Work Research. I: *Social Work*, Vol 39 (4), sid. 387-393

Tainio, Hannele & Fredriksson, Peter (2009). The Finnish Homelessness Strategy: From a ‘Staircase’ Model to a ‘Housing First’ Approach to Tackling Long-Term Homelessness. I: *European Journal of Homelessness*, Vol. 3, sid 181-200

Weddig, Runquist & Swärd, Hans (2000). *Hemlöshet: om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson

Weddig, Runquist & Swärd, Hans (2000). *Hemlöshet: om olika perspektiv och förklaringsmodeller*.

Stockholm: Carlsson

Övriga källor:

ARA <http://www.ara.fi/default.asp?node=1725&lan=sv> (hämtat 22.2.2012)

ARA (16.2.2012): Asunnottomat 2011. ARA:n selvityksiä 1/2012

Nimi ovelsa: Kansallinen tavoite: Pitkääaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä.
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=75197&lan=sv>. (Hämtat 22.2.2012)

Socca (Sahapuisto): http://www.socca.fi/asunto_ensin/irti_asunnottomuudesta/jatkoasuttaminen/mt_kuntoutujat/v41/